

- LAD OS SÆTTE GRÆNSER

HÅNDBOG TIL FAGPERSONER OM SEKSUELLE OVERGREB MOD BØRN

2. udgave

Socialstyrelsen 2023

NAALAKKERSUISUT
GOVERNMENT OF GREENLAND

Håndbog til fagpersoner om seksuelle overgreb mod børn

Socialstyrelsen

December 2023

Layout: irisager.gl

Fotos: Christian Klindt Sølbeck: 1, 4-5, 7, 8-9, 10, 13, 17, 20, 27, 30, 37, 39, 40, 43, 44-45, 47, 48-49, 50, 52, 54-55, 56, 60, 62-63, 65, 66-67, 68, 72-73, 76, 80.

Rasmus Flindt Pedersen: 14, 24, 34.

HÅNDBOG TIL FAGPERSONER OM SEKSUELLE OVERGREB MOD BØRN

2. udgave

Socialstyrelsen 2023

NAALAKKERSUISUT
GOVERNMENT OF GREENLAND

INDHOLD

FORORD	6
INTRODUKTION OG LÆSEVEJLEDNING	8
Læsevejledning	8
DEL 1: SEKSUELLE OVERGREB MOD BØRN	11
Hvad er seksuelle overgreb?	11
Ikke-fysiske og fysiske seksuelle overgreb	11
Hvor kan seksuelle overgreb finde sted?	12
Konsekvenser af seksuelle overgreb – skadevirkninger og senfølger	12
Undersøgelser om omfang af seksuelle overgreb	18
DEL 2: FOREBYGGELSE OG TIDLIG OPSPORING	21
Forebyggelse	21
Opsporing – Hvordan opdager du seksuelle overgreb?	22
Børns barrierer for at fortælle om overgreb	23
At tale med børn om overgreb	28
Børn og unges tegn og reaktioner	30
Børns seksualitet	38
Case	44
Børn og unge med seksuelt bekymrende eller krænkende adfærd	46
DEL 3: HÅNDTERING	51
Underretning	51
Almindelig underretningspligt	51
Skærpet underretningspligt	52
Anonyme underretninger	52
Forsømmelse af underretningspligten	54
Hvem mistænkes for at begå overgreb?	54

Når kommunen modtager en underretning	55
Kvittering for underretning	55
Socialfaglig undersøgelse	56
Underretninger, der handler om seksuelle overgreb mod et barn	57
Kommunernes indbyrdes underretningspligt	59
Case	59
DEL 4: TVÆRFAGLIGT SAMARBEJDE	61
Rolle- og ansvarsfordeling	62
Børnehaver og skoler	62
Kommunen	62
Politiet	62
Sundhedsvæsenet	63
Familiecenter og døgntilbud	63
Børnehuse i kommunerne	63
Case	65
Beredskabsplaner	66
DEL 5: HVOR ER DER HJÆLP AT HENTE?	69
At passe på sig selv i arbejdet	69
Supervision og sparring	69
Hvilke tilbud er der at henvise til?	70
Kurser for fagpersoner	70
Rådgivning og vejledning til fagpersoner	70
Rejsehold	71
Her kan du finde mere viden:	73
Lykken skræmmer mig ikke længere	74
Killiliisa Podcast	74
Min person i udvikling – sundhed og sex	75
Tusaangga	75
ORDBOG	77
LITTERATUR	81

FORORD

Kære læser

Denne håndbog er skrevet til jer, der arbejder med børn og unge i Grønland. Det gælder både, hvis I arbejder i en børnehave, skole, pædagogisk-psykologisk rådgivning (MISI), sundhedspleje, socialforvaltningen, døgninstitutionen eller lignende, så har I et medansvar for at bidrage til at bekæmpe seksuelle overgreb mod børn.

Formålet med håndbogen er at give jer viden og værktøjer, så I hver især kan bidrage til at:

- Forebygge at børn bliver udsat for seksuelle overgreb, eller at overgrebene gentager sig.
- Opdage seksuelle overgreb mod børn så tidligt som muligt.
- Handle ved mistanke eller kendskab til seksuelle overgreb mod børn, så overgrebene stoppes, og børnene får den rette hjælp.

Grønland er et stort og mangfoldigt land med 17 byer og 55 bygder fordelt på 5 kommuner¹. I nogle af byerne og bygderne er indbyggertallet så lavt, at det ikke kan undgås, at alle indbyggere kender hinanden. Det kan derfor være udfordrende at behandle sager om seksuelle overgreb, eller andre følsomme sager i små samfund, hvor folk er i familie eller kender hinanden godt. Selvom seksuelle overgreb er et emne, der er blevet italesat mere og mere gennem de sidste par år, er der stadigvæk et stort behov for mere viden på området. Da nogle personer, som arbejder med børn og unge, kan have svært ved at vide, hvordan man underretter eller søger hjælp i forbindelse med mistanke om seksuelle overgreb, er denne håndbog lavet til at guide dem på vej ved hjælp af viden og handlemuligheder.

¹ Grønland i tal (2023):
<https://stat.gl/publ/da/GF/2023/pdf/Gr%C3%B8nland%20i%20tal%202023.pdf>

Mellem 2018-2022 var Naalakkersuisuts strategi mod seksuelle overgreb: Killiliisa, i gang. Strategiens mål var at skabe positive forandringer og nedbringe antallet af seksuelle overgreb. Dette skulle ske i samarbejde mellem befolkningen, fagpersonale og landets politikere. Strategien havde seks hovedtemaer, hvor et af de temaer var information og vidensdeling. Denne håndbog er et led i arbejdet med information og vidensdeling i Killiliisa.

I 2022 blev Killiliisa strategien evalueret² og ud fra evalueringen blev det besluttet af Naalakkersuisut at fortsætte arbejdet ud fra de seks hovedtemaer med særligt fokus på information og vidensdeling. På baggrund af evalueringen har man besluttet at revidere håndbogen til fagpersoner.

Alle i samfundet skal være med til at tage ansvar for vores børn og unge - ved at sætte grænser.

² Kan findes på Socialstyrelsens hjemmeside: Evaluering af Naalakkersuisuts strategi mod seksuelle overgreb 2018-2022 (socialstyrelsen.gl)

INTRODUKTION OG LÆSEVEJLEDNING

Seksuelle overgreb forekommer i alle samfundslag. Det betyder, at seksuelle overgreb både kan forekomme hos de ressourcestærke familier og hos familier, der har en svær hverdag.

Børn og unge er i større risiko for at blive udsat for seksuelle overgreb, hvis de bor i en familie med rusmiddelmisbrug eller vokser op i en familie med vold og omsorgssvigt.

Seksuelle overgreb kan blive begået både inden- og uden for familien. Krænkeren kan enten være en fremmed eller én, som man kender eller er i familie med. Det kan være en mand, kvinde, en ung eller et barn, der krænker et andet barn.

Både piger og drenge udsættes for seksuelle overgreb.

Forebyggelse af seksuelle overgreb er vigtigt. Uanset hvilket køn du har og hvilken by eller bygd du kommer fra.

Læsevejledning

Håndbogen er lavet sådan, at man ikke behøver at læse den hele igennem på én gang. Man kan slå op i håndbogens delafsnit, der rummer specifik viden om særlige emner. I delafsnittene henvises der videre til andre relevante afsnit i håndbogen og værktøjer til brug i praksis. Sidst i bogen vil du finde en uddybet beskrivelse over de anvendte begreber i håndbogen.

Rigtig god læselyst!

DEL 1: SEKSUELLE OVERGREB MOD BØRN

Hvad er seksuelle overgreb?

Der bliver brugt mange forskellige ord, når man taler om seksuelle overgreb for eksempel: incest, seksuel krænkelse, seksuelt misbrug og seksuel vold. I denne håndbog bruger vi begrebet "seksuelle overgreb" som en samlet betegnelse, der indebærer alle former for seksuelle aktiviteter, der retter sig mod et barn.

Vi definerer seksuelle overgreb på følgende måde:

Seksuelle overgreb er handlinger af både fysisk og ikke-fysisk karakter, som barnet eller den unge ikke kan forstå eller misforstår, og som barnet ikke udviklingsmæssigt er parat til at give samtykke til. Ved seksuelle overgreb udnyttes barnets tillid af den person, der begår overgrebet, og barnets integritet krænkes. Seksuelle overgreb er et udtryk for krænkerens behov og foregår på krænkerens betingelser. Med andre ord er seksuelle overgreb enhver handling eller aktivitet af seksuel art, der overskrider offerets grænser³.

Ikke-fysiske og fysiske seksuelle overgreb

Nogen seksuelle overgreb er uden fysisk kontakt. Den kan for eksempel være opfordring til seksuelle aktiviteter som at se pornofilm sammen, at blive fotograferet eller filmet på en måde, der stimulerer den krænkende parts behov, at se en ung eller voksen onanere eller beføle sig selv på en seksuel måde, eller at se en ung eller voksen blotte sig. Det nævnte kalder vi et ikke-fysisk overgreb. Ikke-fysiske overgreb kan også ske ved

3 Killiliisa - Naalakkersuisuts strategi mod seksuelle overgreb (2018 -2022).

"grooming"⁴, som minder om de overnævnte. "Grooming" foregår ofte over de sociale medier, hvor en krænker tager kontakt til et barn.

Andre seksuelle overgreb foregår ved fysisk kontakt, som for eksempel at blive kysset og kærtegnet på en seksuel måde, at få taget tøjet af, at røre krænkerens kønsdele, at barnet selv bliver befølt med eller uden tøj på, eller ved forsøg på eller gennemført samleje vaginalt, analt eller oralt. Det kalder vi et fysisk overgreb.

Hvor kan seksuelle overgreb finde sted?

Seksuelle overgreb kan ske overalt: indenfor hjemmets fire vægge, i skolen, i daginstitutionen, i klubben, via internettet og mange andre steder, hvor der er børn og unge.

Seksuelle overgreb kan ske i byer og i bygder

Konsekvenser af seksuelle overgreb – skadevirkninger og senfølger

Når børn udsættes for seksuelle overgreb, udviser de som regel tegn og reaktioner på, at der er noget galt. Nogen af disse tegn og reaktioner kan udvikle sig til skadevirkninger. Vi kalder det skadevirkninger, når de reaktioner, som barnet udviser som tegn på overgreb, udvikler sig til at være en del af barnets måde at være barn på. Det kan for eksempel være at barnet mere grundlæggende er påvirket af angst, er deprimeret, har lavt selvværd, har mistillid til andre. Skadevirkninger kan være langvarige og kræve professionel behandling. For nogen udvikler skadevirkninger sig til senfølger af seksuelle overgreb. Det vil sige skadevirkninger, som præger deres personlighed og påvirker dem langt ind i voksenlivet.

⁴ Grooming er en betegnelse for, når en krænker opbygger en relation til et barn med henblik på at få barnet til at indgå i aktiviteter, der skal tilfredsstille krænkeren. (Red Barnets leksikon til forældre).

Skadevirkninger kan for eksempel bestå af vedvarende fysiske og psykiske mén, stressreaktioner, depression, PTSD, samt skam- og skyldfølelser og udfordringer i relationer til andre. Børn, der udsættes for seksuelle overgreb, udvikler mange gange et negativt selvbillede og kan gennem livet få svært ved at mærke deres personlige grænser.

Voksne med senfølger af seksuelle overgreb kan opleve at have et ambivalent forhold til sex, eget kropsbillede og intime relationer til andre mennesker. De kan opleve det svært at stifte familie eller indgå i andre relationer i livet, som for eksempel relationer i arbejdslivet.

Følgerne af det seksuelle overgreb kan være store både for det barn, der udsættes for det, for barnets pårørende og for lokalsamfundet. Hemmeligheder, tabuisering og reaktioner påvirker hele vejen rundt.

”Jeg gennemlevede psykiske, seksuelle overgreb af den samme person i en periode over 4 år forud for den fysiske voldtægt. En meget voldsom og brutal voldtægt.

Nogle af de psykiske skader, det har forvoldt, har fulgt mig ind i voksenlivet. Når jeg vil indgå seksuelle relationer med en anden person, så skal jeg først lære personen grundigt at kende, før jeg føler mig tryk og kan slappe nok af til, at jeg kan overveje, om jeg vil åbne mig op. Det er en del af mit liv, og det har jeg måtte acceptere.”

- Gukki Nuka, udsat for overgreb som barn.

”For mig har mine negative oplevelser betydet, at jeg har levet et ret isoleret liv i størstedelen af mit voksenliv. Jeg har stadig perioder, hvor jeg tænker: ”Hvorfor lige mig?“, hvilket jeg stadig kan blive en smule ked af.

Jeg har ikke haft særligt mange betydelige forhold, og hver gang jeg har været i ét, så har min daværende kæreste sagt, at jeg er en sød og dejlig person, men at jeg også er meget kold. Jeg vidste ikke, hvad de mente med det dengang, men har siden hen forstået, hvad det er, de har ment med det. Jeg har simpelthen haft et psykisk forsvar oppe hele tiden, hvor jeg ikke lukker nogen personer helt ind til min person. Jeg har frygtet at blive svigtet igen, og ved ikke at lukke nogen ind, så kan skaderne ikke blive så store. Det har så også betydet, at ingen af mine forhold har kunne fungere ordentligt, idet det kræver fuld ærlighed og åbenhed. Jeg kunne være ærlig, men var meget lukket.

Det kan betyde, at ens voksenliv starter meget sent i livet, fordi der først er en masse ting, der skal bearbejdes.”

- Henrik, udsat for overgreb som barn.

Der kan være stor forskel på, hvor omfattende skadevirkningerne efter seksuelle overgreb er. Nogen børn har større modstandskraft end andre børn. Det kan være, at de har haft et bedre forhold hos deres forældre, eller til de voksne i børnehaven eller skolen. Det kan også være, at de har haft andre betydningsfulde voksne i lokalsamfundet, som har holdt af dem og støttet dem. Endelig kan der også være forskel på børns personlighed. Nogen børn er født med flere ressourcer end andre børn.

Det har også betydning for omfanget af skadevirkninger, hvem der begår det seksuelle overgreb, for eksempel om det er en person, som barnet har tillid til og forventer omsorg fra. Det kan også have betydning, hvor voldsomme overgrebene har været, og om der er tale om et enkelt overgreb eller om flere overgreb over tid.

Undersøgelser om omfang af seksuelle overgreb

Undersøgelser fra SFI⁵ og Befolkningsundersøgelsen⁶ viser, at der er en høj andel af befolkningen, som er blevet udsat for seksuelle overgreb i barndommen.

Seksuelle overgreb er ikke et isoleret problem og de hænger ofte sammen med andre former for omsorgssvigt og mistrovsel. Seksuelle overgreb kan give en række senfølger, hvilket understreges af den tydelige sammenhæng mellem seksuelle overgreb og selvmordstanker, som fremgår af befolkningsundersøgelsen fra 2018. Her fremgår det, at både alkoholproblemer og vold i barndomshjemmet, og især udsættelse for seksuelle overgreb som barn eller ung, er forbundet med en meget høj forekomst af selvmordstanker⁷.

Der er forholdsvis mange anmeldelser til politiet om seksualforbrydelser i Grønland, men der er stadig mange seksuelle overgreb, der aldrig bliver anmeldt til politiet.

5 Det Nationale Forskningscenter for Velfærd: Unge i Grønland – med fokus på seksualitet og seksuelle overgreb 2015.

6 Statens Institut for Folkesundhed: Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 – Levevilkår, livsstil og helbred.

7 Statens Institut for Folkesundhed: Mental sundhed og helbred blandt 15-34-årige i Grønland 2021.

Pr. 1. juli 2023 har man i Grønland indført en samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse, som hører under kriminallovens § 77. Det vil sige, at hvis der ikke er blevet givet samtykke til sex, så bliver det anset som voldtægt. Desuden står der i stk. 2, at samleje eller et andet seksuelt forhold til et barn under 12 år også bliver anset som voldtægt.

Der er håb for, at antallet af seksuelle overgreb mod børn falder i fremtiden. Flere og flere træder frem og fortæller om deres overgrebshistorie. Andre underretter kommunen om deres mistanke om seksuelle overgreb mod et barn. På den måde gør Grønland op med mange års tabuisering og hemmeligholdelse.

Din indsats er vigtig - lad os sætte grænser!

DEL 2: FOREBYGGELSE OG TIDLIG OPSPORING

Forebyggelse

Det er en vigtig opgave at forebygge, at børn bliver udsat for seksuelle overgreb eller forhindre, at overgrebene fortsætter. I denne del af håndbogen kan du finde inspiration til, hvordan du kan være med til at forebygge seksuelle overgreb.

Opgaven med at forebygge seksuelle overgreb skal udføres af vuggestuer, børnehaver, skoler, døgntilbud, samt forældre – altså de voksne, der har kontakt med børnene hver dag. Derudover kan der være behov for oplysningsarbejde i forhold til forældre og andre borgere i lokalsamfundet.

I dit daglige erhverv kan du arbejde forebyggende ved at lære de børn, du har ansvar for, om grænser, om retten til egen krop og om børns rettigheder i det hele taget. Det er en del af barnets personlige udvikling, at de lærer at mærke, hvad de har lyst til og ikke har lyst til. Barnet skal også lære at sige fra, hvis det oplever grænseoverskridende adfærd. Det kan for eksempel være, at barnet bliver såret over at blive drillet, kaldt negative navne eller bliver rørt ved på en grænseoverskridende måde. Du kan støtte barnet i denne udvikling ved at sætte ord på, hvad du tror, at barnet føler. Det kan du for eksempel gøre ved at sige: *"Jeg kan se på dig, at du bliver ked af det, når Malik driller dig."*

De større børn og unge kan have brug for, at du er åben overfor at tale med dem om deres begyndende seksuelle udvikling, og de kan have brug for oplysning. De kan have brug for oplysninger om kroppens biologiske udvikling og om de følelser, der kan opstå undervejs i puberteten.

Der er forskellige normer i alle byer og bygder i landet. Der kan være nogle steder, hvor man synes, det er normalt at kysse børn, selvom man ikke er i familie med barnet, hvorimod det kan være unormalt andre steder i landet. I nogle byer eller bygder er der sket et normskred og det skal ikke accepteres, hvis et barns grænser er blevet overskredet. Som en person, der arbej-

der med børn og unge, kan du være med til at sætte fokus på adfærden i din by eller bygd. Du kan også informere forældre og andre borgere om vigtigheden af, at børns grænser ikke bliver overskredet og om børnenes behov for at blive respekteret og opfattet som selvstændige individer med følelser og rettigheder. Du kan også informere om, at børn har en seksualitet, som ikke har noget med de voksnes seksualitet at gøre. Dette kan du læse mere om på side 19. Tværtimod er det skadeligt for børn at blive involveret i voksnes seksualitet og seksuelle handlinger.

Det kan også være en god ide at have fokus på, hvad børn og unge laver i deres fritid. Børn og unge, der er overladt til sig selv, er i risiko for at blive udsat for seksuelle overgreb begået enten af andre unge eller af voksne i lokalsamfundet.

Husk at i de fleste byer eller bygder er der voksne, som gerne vil bidrage, støtte og bakke op om dine initiativer. Det er en god ide at trække på de lokale kræfter, som har mod og ressourcer til at hjælpe dig såsom forebyggelseskonsulenter eller andre relevante aktører, der arbejder med aktiviteter. Du skal ikke stå alene med alle opgaver.

Opsporing – Hvordan opdager du seksuelle overgreb?

Det er en vigtig opgave at opdage de børn, der udsættes for seksuelle overgreb, så tidligt som muligt. Det er det, som opsporing handler om.

Opsporing er en proces. Der kan gå lang tid, før det bliver opdaget, at et barn bliver udsat for seksuelle overgreb. Blandt andet fordi det kan være rigtig svært for et barn at forstå og fortælle om, hvad det har været udsat for. Opsporing kræver derfor stor tålmodighed. Personer, der arbejder med børn og unge, har til opgave løbende at være opmærksomme på barnets trivsel og være nysgerrige samt undersøgende, når barnet er i mistrivsel. Hvis der er bekymring for barnets trivsel, så taler man med barnet om, hvordan barnets situation ser ud. I skal derfor stille jer til rådighed og invitere børnene til at tale med jer, samtidig med at I respekterer børnenes eventuelle grænser for, hvad de er klar til at fortælle jer.

På Socialstyrelsens hjemmeside⁸ kan man finde socialstyrelsens bekymringsbarometer. Bekymringsbarometeret er et værktøj, der kan bruges, hvis man er i tvivl om, hvordan man skal takle, eller hvor bekymret man skal være over for en adfærd, som et barn eller ung udviser.

At være udsat for seksuelle overgreb kan være omfattet af hemmeligheder. Det kan være svært for barnet, hvis krænkeren fortæller, at det ikke må fortælle om det til nogen. Det kan også være, at barnet ikke forstår, hvad det er, det har været udsat for og dermed ikke kan sætte ord på det.

Det er derfor vigtigt, at personer, der arbejder med børn og unge, ved noget om, hvilke tegn og reaktioner børn og unge udviser, når de har været udsat for seksuelle overgreb. Hvis de, der arbejder med børn og unge, kan opspore de børn, som ikke selv fortæller om overgrebene, kan flere få hjælp i tide.

Alle borgere og fagpersoner har pligt til at underrette de sociale myndigheder ved mistanke om, at et barn har været eller er udsat for seksuelle overgreb. Læs mere herom under del 3: *Håndtering*.

Når du arbejder med børn og unge, er du ikke forpligtet til at afhøre barnet eller undersøge, hvad barnets behandlingsbehov er. Det er politiet og de sociale myndigheders ansvar. Du kan læse mere omkring de forskellige områders ansvar og roller under del 4: *Tværfagligt samarbejde*.

I afsnittene nedenfor kan I læse om børns barrierer for at fortælle om dette emne, samt hvordan man kan tale med børn om dette emne, og om hvilke tegn og reaktioner I kan være opmærksomme på.

Børns barrierer for at fortælle om overgreb

Som beskrevet indledningsvis kan det være svært for børn at fortælle om overgreb.

8 Socialstyrelsens bekymringsbarometer

”Jeg kunne ikke fortælle nogen, at jeg var blevet voldtaget. Skyld og skam, men især følelsen af at ens sjæl var besmittet, beskidt, var altoverdøvende.

Da jeg havde hørt andre voksne udtale sig om, at hvis nogen gjorde deres barn fortræd, ville de ikke tøve med at slå ihjel, tænkte jeg, at min far ville gøre det samme, hvis han hørte, hvad der var sket med mig. Derfor besluttede jeg hurtigt, at jeg aldrig ville fortælle det, for hvis jeg gjorde det, ville hele min familie blive ødelagt. Så ville jeg miste alt. Det eneste ægte holdepunkt og kærligheden ville forsvinde, og sorg og had ville være det, der var tilbage. Det kunne jeg ikke leve med. Jeg kunne ikke være medskyldig i, at min families liv blev ødelagt. Det var nok, at jeg var ødelagt. Jeg kunne ikke miste dem også.”

- Gukki Nuka, udsat for overgreb som barn.

”Jeg tror, at grunden til, at jeg ikke sagde noget til nogen, dengang jeg selv blev misbrugt, var, fordi jeg ikke kendte til alvoren af dét, der skete. I mit tilfælde var der en del manipulation indblandet, hvor han sagde til mig, at han holdt af mig, og at det var vores hemmelighed. Han behandlede mig specielt. På den ene side behandlede han mig godt, men det udnyttede han til at gøre ting imod mig, som jeg ikke dengang forstod, da jeg var 7-9 år.

Nogle få år efter fik jeg en meget stor skyldfølelse i mig, fordi jeg ikke skubbede ham væk og sagde NEJ, og jeg fik det virkelig dårligt med mig selv, og har overvejset selvmord i mine sene teenageår. Jeg har siden hen indset, at jeg var et lille barn, og at jeg ikke vidste bedre, fordi ingen talte om det dengang, og jeg har ikke lært grænserne for ordentlig opførsel.

Det var og har aldrig været min skyld.

Jeg var bare et uskyldigt barn.

Jeg ville ønske, at folk og samfundet dengang talte oplysende om problemet, så jeg måske havde lyttet eller set det, og derved havde fattet, hvad der egentlig var sket for mig. Desværre tog skammen i stedet for alvor ind, og det blev den største hemmelighed i mit liv. Gemt så langt væk inde i hovedet, at jeg har en smule svært ved at huske den tid af mit liv. Jeg ville ønske, at jeg havde vidst bedre i de år, hvor det begyndte at gå op for mig, så jeg måske tidligere kunne have gjort noget ved det, og så jeg ikke skulle leve med skyldfølelsen i så lang tid.”

- Henrik, udsat for overgreb som barn.

Det er vigtigt, at personer der arbejder med børn og unge ved, at emnet kan være udfordrende at tale om. Det kan være, at et barn udsat for overgreb vil vise det på andre måder. Barnet kan vise, at det holder på en hemmelighed gennem sin adfærd. Barnet vil for eksempel kunne være meget optaget af bestemte lege eller komme med spontane kommentarer med metaforer for det, de har oplevet. Særligt små børn kan give fantasifulde eller usammenhængende fortællinger.

Længere nede kan I læse mere om, hvad I kan være opmærksomme på. Se afsnittet om tegn og reaktioner samt afsnittet om børn med seksuelt grænseoverskridende adfærd.

Hvis I har en mistanke om, at et barn har været udsat for noget ubehageligt og gerne vil konfrontere barnet, så kan I læse mere om det i afsnittet nedenfor: *At tale med børn om overgreb*.

At tale med børn om overgreb

Børn opfanger ofte det tabu og den stemning af alvor, der er omkring temaet overgreb. De kan fornemme, at det er noget, som man ikke taler om. Derfor skal I, som arbejder med børn og unge, stille jer tilgængelige med lyttende ører og være gode til løbende at spørge ind til, hvordan børnene omkring jer har det.

Hvis ikke barnet vil fortælle om det, og du har mistanke om, at barnet har været udsat for overgreb, så kan du være med til at skabe en situation, hvor I ikke behøver at snakke ansigt til ansigt. Det kan for eksempel være, hvor I tegner eller går en tur. Hvis barnet stadig ikke har lyst til at fortælle, så må du respektere dets grænser. Du kan altid vende tilbage til emnet en anden gang, hvor barnet for eksempel er ked af det. På den måde er du med til at vise, at du ikke er bange for emnet, samt at du forstår, at det kan tage tid at snakke om emnet.

En forudsætning for at et barn betror sig til jer er ofte, at de får tillid til jer og føler sig trygge ved at snakke med jer om svære emner. Det kan være, at det barn, der har været udsat for overgreb først, vil teste jer for at se, hvordan I reagerer på det svære emne, før det åbner mere op. Det kan for eksempel være, at barnet fortæller jer en historie om noget ubehageligt, som en ven har oplevet. For at opspore børn, der har været udsat for overgreb, skal I i dagligdagen fokusere på at opbygge gode relationer, udvise

oprigtig nysgerrighed, stille jer til rådighed for samtaler løbende og spørge ind til, hvordan børnene har det.

Nogen gange vælger børn at fortælle om det, de har oplevet, til nogen, der ikke har en tæt relation til dem. Det kan være, at de i første omgang fortæller om overgrebet til en ven eller en vikar, som de godt kan lide, men ikke fortæller til deres egne forældre. Børn, der har været udsat for overgreb, kan være bange for, at de mister den tætte person, som de fortæller det til, fordi de er bange for, hvordan personen vil opfatte dem og tænke, at de selv er skyld i det. Barnet vil oftest selv vælge den, de betror sig til. Uanset hvor tæt en relation det drejer sig om.

Hvis et barn betror sig til dig om et oplevet overgreb, er det vigtigt, at du ikke spørger ind til detaljerede informationer om, hvad barnet har oplevet. Politiet har til opgave at afhøre barnet, da de er uddannet til det og har flere ressourcer til at håndtere disse opgaver. Afhøringen kan bruges som en mulig bevisførelse i en eventuel straffesag. Undgå derfor ledende spørgsmål, hvor barnet kan svare ja eller nej, for eksempel om hvor, hvornår og hvordan overgrebet skete. Selvom du ikke skal afhøre barnet, så skal du stadig tale med barnet om, hvad det fortæller dig. Barnet har valgt at indvie dig i oplevelsen, og det er din opgave at turde tale med barnet mere generelt om, hvad barnet tænker og føler efter oplevelsen. Du skal derfor stille åbne spørgsmål, hvor barnet får mulighed for at fortælle sin historie. Du kan for eksempel spørge, hvordan barnet har det nu. Husk at turde være til stede i samtalen og at udvise omsorg i relationen.

Det er ikke kun børn, som kan opleve barrierer ved at tale om emnet overgreb. Mange personer, der arbejder med børn og unge, kan også have svært ved emnet. Det er normalt, at personer, som arbejder med børn og unge, kan reagere på emnet selv – især hvis de kender til overgreb fra eget liv.

Personer, der arbejder med børn og unge, kan for eksempel opleve en hjælpeløshed, som kan forklares ved, at mange børn er udsat for omsorgssvigt, og man ikke længere oplever, at man kan rumme de svære historier. Det kan også være, at man er opgivende, fordi man har oplevet, at børnene alligevel ikke får det bedre, selvom de får hjælp. Man kan desuden komme til at normalisere overgreb, hvis man er vant til at arbejde med børn, der er udsat for omsorgssvigt og krænkelser. Måske oplever man, at mange af de børn, som man møder, har oplevet så store svigt i deres opvækst, at de seksuelle

krænkelser blot er endnu et svigt. Oplevelsen af sådanne barrierer kan medføre, at man ikke handler på det, og det er i strid med loven. Personer, der arbejder med børn og unge, har skærpet underretningspligt til at underrette myndigheder, hvis man har kendskab til et barn, der har oplevet overgreb.

Hvis du oplever udfordringer med, hvordan du kan håndtere emnet overgreb, og hvordan du kan passe på dig selv i arbejdet med børn udsat for overgreb, så kan du læse mere under del 5: *Hvor er der hjælp at hente?*

Børn og unges tegn og reaktioner

Børn og unge udtrykker sig og reagerer forskelligt, hvis de har været udsat for seksuelle overgreb. Der findes ikke nogen facitliste på, hvordan børn og unge reagerer. Dog kan nogle af de nedenstående tegn og reaktioner forekomme, som de voksne kan være opmærksomme på. Listen er med forbehold for, at andre reaktionsmønstre kan forekomme, og man bør være opmærksom på dette.

■ Ændring af adfærd

Vær opmærksom på om barnet eller den unge pludselig ændrer adfærd. Det kan for eksempel være at gå fra at være udfarende eller nysgerrig til at være indelukket. En pludselig ændring i adfærden kan betyde, at der sker noget voldsomt i barnets liv. Adfærdsændringen kan dermed være et signal om, at barnet mistrives.

Vær ekstra opmærksom på, at nogle børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb over længere tid, ikke nødvendigvis viser ændringer i adfærden, fordi det er en del af barnets hverdag.

■ Regression

Nogle børn og unge reagerer på mistrivsel ved at gå tilbage i udviklingen, eller hvor udviklingen helt går i stå. Det kan for eksempel være at tale babysprog eller tisse i sengen/bukserne, selvom barnet godt kan finde ud af at gå på toiletet.

■ Modvilje mod en bestemt person

Børn og unge kan komme med protester eller udvise uvilje mod at være sammen med én voksen eller én bestemt person.

■ Bekymrende seksuel adfærd

Hvis børn og unges adfærd, i forhold til det seksuelle område, antager karakter af voksensex og for eksempel indeholder gentagne seksuelle handlinger, der ikke er i overensstemmelse med barnets alder, så er det ikke normalt, og det er de voksnes ansvar at gribe ind.

Hvis et barn overskrider et andet barns eller en voksens grænser seksuelt, så er det ikke normaladfærd. Hvis et barn i ekstrem grad søger seksuel selvtilfredsstillelse, for eksempel tvangspræget onani/masturbation, så bør man reagere på det.

Hvis et barn taler om sex og seksuelle handlinger, som ikke almindeligt hører til aldersgruppen, så er der grund til at være mere opmærksom.

■ Umotiveret gråd

Mange børn og unge, der udsættes for seksuelle overgreb, føler ikke, at de har nogen at tale med om deres oplevelser. De går rundt med en masse uforløste følelser, hvilket kan vise sig i form af pludselig gråd.

■ Søvnløshed og mareridt

Hvis søvnløse nætter og mareridt forekommer oftere end normalt og eventuelt i samspil med nogle af de andre mulige reaktioner, er der grund til at være ekstra opmærksom.

■ Tristhed og depression

Børn og unge kan opleve konstant tristhed, følelse af ensomhed og magtesløshed efter at have været udsat for overgreb.

■ Aggressivitet og hyperaktivitet

Nogen børn og unge får en voldsom udadreagerende adfærd. Dette kan være raserianfald eller angreb på børn og voksne. Andre børn og unge fremstår hyperaktive og gør alting i et meget højt tempo.

■ Koncentrationsvanskeligheder

Nogen børn og unge reagerer ved ikke at kunne fokusere på en enkelt opgave eller leg ad gangen. De mister let overblikket, lader sig nemt distrahere og kan være glemsomme.

■ Selvskadende adfærd samt selvmordstanker - og forsøg

Børn kan finde på at skære i sig selv (cutting), brænde sig selv, eller gøre anden skade på sig selv. Selvmordstanker og deciderede selvmordsforsøg kan også forekomme.

■ Lavt selvværd

Børnene kan miste troen på sig selv og ikke føle sig noget værd.

■ Vedholdende tavshed, hjælpeløshed eller passivitet

Børnene kan virke tavse og isolere sig. Dette kan skyldes, at de er blevet bedt om at holde overgrebet hemmeligt eller er blevet truet med konsekvenser, hvis de fortæller om det.

■ Fysiske symptomer

Har barnet fysiske symptomer såsom blå mærker, sår eller skader ved eller i munden, udflåd, smerter ved kønsorganer, seksuelt overførte sygdomme eller lignende, er der grund til at være bekymret.

■ Ondt i maven og hovedpine

Mange børn og unge får psykosomatiske symptomer som et udtryk for, at de ikke trives. Dette kan være ondt i maven, hovedet eller andre steder i/på kroppen. Psykosomatiske symptomer betyder, at man ikke kan finde nogen fysiske forklaringer på symptomerne.

■ Påfaldende hygiejnepleje

Nogen børn og unge kan også virke usoignerede, gå i snavset tøj og ikke ville vaskes/gå i bad. Omvendt kan nogen børn også have overdreven trang til at vaske sig.

■ Spiseforstyrrelser

Nogen børn og unge udvikler spiseforstyrrelser såsom anoreksi (at sulte sig selv) eller bulimi (overspisning med efterfølgende opkast).

■ Mangelful eller overdreven blufærdighed

Nogen børn forsøger at skjule deres krop ved for eksempel at klæde sig i for stort tøj. Omvendt er nogen børn påfaldende udfordrende klædt.

De overnævnte beskrivelser på tegn og reaktioner fra børn og unge er ikke kun gældende ved seksuelle overgreb. Reaktionerne kan generelt være et tegn på mistroivsel og være opstået på baggrund af forskellige forhold i barnets liv. Det er derfor vigtigt at overveje, hvilke forhold der kan have betydning for barnets trivsel (f.eks. daginstitution, klubmiljø, hjemmet, venner, udvikling m.v.).

”Jeg var en stille, indadvendt og genert dreng
og var vant til at være alene.
Jeg gemte mig væk i min ensomhed, så det må have
været næsten umuligt at læse mig dengang.
Der var aldrig nogen, der opdagede,
hvad jeg var blevet udsat for.”

- Gukki Nuka, udsat for overgreb som barn.

”I mit tilfælde gik jeg fra at være et populært barn til at være et meget indelukket barn med få venner, og jeg var til tider meget ensom. Min adfærd ændrede sig meget. Jeg begyndte at få lange perioder, hvor jeg bare ville være alene. Jeg droppede at gå til gymnastik i skolen, så jeg ikke skulle bade foran andre, hvilket jeg fik masser af skældud for, fra skolen. Jeg gik nærmest aldrig i svømmehaller, og har det stadig underligt med det.

Der begyndte at komme perioder med depression, hvor jeg spiste dårligt, og jeg havde ikke lyst til at lave noget særligt. Jeg fik til tider nogle vredesudbrud, jeg ikke kunne styre.

Mine tanker blev meget negative til tider, hvilket jeg stadig mærker lidt til i dag. Min familie skulle en dag besøge min krænker, men jeg var blevet en smule ældre, og jeg nægtede at tage med.

De kunne ikke forstå, hvorfor jeg ikke ville over og sige hej til denne her person, som havde været rigtig venlig over for min familie, men de vidste jo ikke noget dengang.”

- Henrik, udsat for overgreb som barn.

Observerer man tegn og reaktioner, der skaber bekymring, bør man skrive sine observationer ned og tale med sin ledelse og eventuelt kollegaer om det. Oftest vil det også være en god idé også at tale med barnet mere generelt om, hvordan barnet har det. En mere systematisk observationsperiode kan iværksættes for at følge op på, hvordan det går med barnet over en periode, og eventuelt hvordan barnet reagerer i forskellige situationer, for eksempel når han eller hun føler sig presset.

Hvis du bliver bekymret for et barn, som du ikke kender særlig godt eller ikke har daglig kontakt med, er det vigtigt, at du giver disse oplysninger videre. Det kan for eksempel være til andre kolleger, som kender barnet eller til ledelsen på arbejdspladsen. Du skal dog stadig være opmærksom på, at personer, der arbejder med børn og unge, har skærpet underretningspligt. Læs mere om dette under del 3: *Håndtering*.

Børns seksualitet

Menneskets seksuelle udvikling starter fra spædbarnsalderen og fortsætter gennem hele livet. Ofte er børn dog ikke bevidste om deres seksuelle udvikling. Mange børn er omkring 10-14 år, før de rigtigt bliver bevidste om, at dele af kroppen også har seksuelle funktioner. Barnet kender derfor ikke meget til seksualitetens betydning hverken hos sig selv eller hos de voksne.

Den barnlige seksualitet er noget andet end de voksnes seksualitet. Barnet har brug for at udvikle sin egen seksualitet i sit eget tempo uden at blive involveret i de voksnes seksualitet. Involvering i de voksnes seksualitet kan være decideret skadelig for barnets udvikling, uanset hvilken form for seksuelle handlinger som barnet involveres i. Det er derfor den voksnes ansvar, at børn ikke inddrages i seksuelle aktiviteter, som de ikke er villige til at være en del af eller modne nok til at forstå.

Det er dermed også vigtigt, at de voksne, som arbejder med børn og unge, ved noget om børns seksuelle udvikling, og hvad der er henholdsvis normal og bekymrende adfærd. Dette afsnit beskriver både den sunde seksuelle udvikling samt den bekymrende og krænkende seksuelle adfærd.

Du bør kende til børns normale seksuelle udvikling for bedst muligt at understøtte og fremme den. Når de voksne ved, hvad der er normal adfærd hos børn, så de voksne også bedre opdage bekymrende adfærd. Du bør derudover vide, hvordan du skal reagere, når du oplever et barn med en bekym-

rende eller grænseoverskridende seksuel adfærd – både for at beskytte barnet selv og andre børn. En seksuelt bekymrende adfærd hos et barn kan ofte betyde, at barnet selv har oplevet grænseoverskridende seksuelle aktiviteter eller andre former for omsorgssvigt.

Derfor skal du være opmærksom og handle på, når børn udviser grænseoverskridende adfærd. Dette vil blive nærmere forklaret senere i kapitlet.

Børns udvikling af en sund seksualitet

Børn udvikler løbende deres seksualitet. De udvikler sig gennem leg og samvær med andre. Børn oplever både, at der er noget, som de har lyst til og ikke lyst at gøre. Det kan for eksempel være, at du ær et barn trøstende på kinden, og at barnet giver udtryk for, at det er en rar berøring. Det kan også være, at du prøver at made et barn, som ikke kan lide smagen og begynder at græde. Det er eksempler på, hvordan børn kan give udtryk for, hvad de kan lide eller ikke kan lide. For at børn kan udvikle en sund seksualitet, så er det nødvendigt, at deres grænser gentagne gange ikke bliver overskredet. Hvis barnet oplever, at voksne gør noget, som de ikke kan lide flere gange,

så vil de også kunne opleve, at denne adfærd er i orden og ikke sætte grænser. Det kan for eksempel være, at den voksne krammer, kysser og aer på kinden, når barnet ikke har lyst til det. Det vil gøre det sværere at sige fra overfor ubehagelige oplevelser fremover som ung eller voksen.

Børn kan i perioder være optaget af seksuelle ord, emner og lege. Det er en opgave for dem, der arbejder med børn og unge, at holde øje med både mindre og større børns seksuelle lege og aktiviteter. Det er ikke meningen, at de voksne skal overvåge børnene konstant, da der skal være plads til, at de kan lege og være sammen uden voksnes indblanding og overvågning. Men du kan lytte til de stemninger og fornemmelser, der er omkring børnene og blive mere undersøgende, hvis der er noget, der undrer eller bekymrer dig.

Personer, der arbejder med børn og unge, har også ansvaret for at guide børn ind i en sund seksuel udvikling. Mange voksne er tit gode til at opmuntre og underbygge børns eksperimenter på mange forskellige områder, men når det handler om seksualitet, så overlader man nogen gange børn til selv at finde ud af, hvad der er rigtigt og forkert. Voksne spiller imidlertid en stor rolle i forhold til at skabe en forståelse hos børn om, hvad en sund seksualitet er, hvad der er okay, og hvor grænserne går. Du kan for eksempel

spørge til, hvad barnet føler, når noget er rart eller ikke er rart, og derigennem hjælpe og lære barnet at sætte ord på sine følelser.

I det følgende vil det blive beskrevet, hvordan den sunde seksualitet kan udfolde sig for børn i forskellige aldersgrupper⁹. Du kan derudover læse mere om bekymrende seksuel adfærd længere nede i dette afsnit.

Babyer

Babyer fødes med fornemmelser for, hvad der opleves som behageligt og ubehageligt. Babyer har brug for nærhed og omsorg for at udvikle sig. Babyens tilknytning til et andet menneske er grundlæggende for dets udvikling og overlevelse.

Babyen vil hurtigt finde ud af, at det kan føles rart, når det bliver vasket ved kønsdelene eller når det får skiftet ble. Den store baby kan finde på at pille ved sig selv og nyde berøring. Babyen er dog ikke i stand til bevidst at stimulere sig selv. Det er babyens motorik og hukommelse ikke udviklet nok til. Babyen er født med en drift, der er lige så naturlig som tørst og sult, og det er denne drift, der kommer til udtryk.

Babyen mærker på sine forældres/omsorgspersoners reaktion, om dets barnlige seksualitet er positiv eller negativ. Reagerer forældre/omsorgspersoner med varme og nærhed, så kan barnet lære, at seksualitet er normalt, hvilket bidrager til en sund udvikling. Hvis forældre/omsorgspersoner reagerer med skam eller overser barnets nysgerrighed, så kan dette medføre en frustration eller en opfattelse af seksualitet som noget forkert og forbudt. Sidstnævnte reaktion kan hænge sammen med, at barnet ikke selv har gjort sig tanker om egne grænser. En uheldig reaktion kan for eksempel være, at den voksne hurtigt fjerner barnets hånd og eventuelt skælder barnet ud. I stedet ville en passende reaktion være at smile og spørge, om det føles dejligt for barnet.

⁹ Petersen, C.M. (2016): *Seksuelle overgreb mod børn og unge i Grønland. Beredskab, samtale med børn, vidensdeling. Nuuk, Saaffik.*

2-3 år

Fra 2-3-års alderen kan barnet stimulere sig selv mere målrettet ved for eksempel at hive i tissemanden eller rokke frem og tilbage på stolen. Barnet er dog ikke selv klar over, hvad han eller hun er i gang med (barnlig onani), men barnet ved kun, at det føles rart.

Hvis den barnlige onani bliver for åbenlys, eller det føles pinligt over for andre, så kan man venligt aflede barnet, så det gør noget andet. En irettesættelse vil barnet ikke kunne forstå, da barnet ikke selv forstår sin handling på samme måde, som voksne forstår, hvad onani er. Vejled eller afled i stedet for barnet til at gøre noget andet, dette vil også hjælpe barnet i andre situationer gennem udviklingen. Barnet vil lære og være klar over, hvor og hvornår det er i orden at stimulere sig selv. Gennem vejledning kan vi hjælpe barnet til at undgå pinlige situationer eller undgå at overskride andre folks grænser.

3-4 år

Når et barn er 3-4 år, så begynder det at lære dem om de sociale spilleregler, der er i vores samfund. Her kan den voksne tale med barnet om, hvorfor man skal spise pænt, eller hvorfor man ikke må bande. Der er nogle bestemte sociale spilleregler, som mennesker bør opføre sig efter, og dette gælder også i forhold til kroppen, privatlivet og seksualiteten.

At lære sit barn om blufærdighed og grænser kan være med til, at barnet ikke møder negative reaktioner fra sine omgivelser. Det er okay at tale med et barn om, hvad der sker med kroppen, når de onanerer. Samtaler med barnet kan føre til, at barnet lærer, at det er okay at gøre noget, der føles rart. Samtidig lærer barnet også, at det er noget, som man gør privat. På den måde lærer barnet, at man respekterer andres grænser ved ikke at krænke deres blufærdighed.

Når børn er i 3-4 års-alderen, så leger de doktor eller bollelege, hvilket er helt normalt. Børnene kan finde på at tage tøjet af og røre ved hinanden. Under disse lege lærer børnene om, hvad der føles rart, og hvad der ikke gør. Hermed opdager børnene også, at mennesker har forskellige kroppe og grænser for deres kroppe. Hvis du opdager legen og bliver bekymret for, om det er en god leg, så kan du undervejs holde øje med, hvordan legen udvikler sig. Hvis alle virker glade og har det sjovt, men du stadig er i tvivl om, hvor-

dan legen kan udvikle sig, så kan du nysgerrigt spørge ind til, hvordan børnene har det.

Skolebarnet

Når barnet begynder i skole, så virker barnet ikke længere så optaget af seksuelle lege som tidligere. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at barnet har lært mere om privatliv og seksualnormer. Det er sådan, at børn i skolealderen eksperimenterer mere med fantasier, fingre, puder osv. end tidligere i deres barndom.

I denne alder udvikles kønsrolleidentiteten, og børnene kan drille og være meget efter hinanden. I denne alder lærer barnet desuden sig selv og sin krop mere at kende. Når børnene nærmer sig puberteten omkring de 11-12 års-alderen, så kan de være i stand til at give sig selv en orgasme.

Teenageren

Når den unge er mellem 13 og 19 år, så er han eller hun bevidst om, at der er en sammenhæng mellem kroppens fornemmelser og seksuelle tanker og

handlinger. Den unge ved godt, at man kan blive påvirket af for eksempel seksuelle billeder, film og ord. Det er i denne tid, at teenageren får lyst til at eksperimentere med sin seksualitet og gerne sammen med en partner.

I denne alder har unge en tendens til at være ekstra følsomme. Det hænger godt sammen med, at det er den periode, der sker noget med kroppen både psykisk og fysisk, som kan have en indvirkning på den unges identitet og selvværd. Vil du gerne informere teenageren om seksualitet, så kan det være nemmere at gøre det gennem bøger eller andet informationsmateriale, da det kan virke mindre pinagtigt for teenageren. Det skal dog ikke stoppe dig fra at tale med den unge om seksualitet. Tal gerne åbent og direkte om seksualitet med teenagerne. Børn og ung, der gennem udviklingen er blevet mødt med en åbenhed over for denne type spørgsmål, vil have nemmere ved at spørge ind til og tale om seksualitet – også hvis teenageren oplever noget grænseoverskridende. Det er dog også i orden, hvis den voksne ikke har lyst til at svare på alle spørgsmål, ligesom det vil være med spørgsmål om andre forhold i livet. I sådan et tilfælde skal man blot forklare hvorfor – for eksempel hvis man synes, at det er en privat sag, der spørges ind til, og det derfor opleves moralsk forkert at svare på.

Case

Her gives et eksempel på, hvordan en lærer på et gymnasium kan gøre sig overvejelser om og handle i forhold til unges seksualitet:

Inuk på 17 år

En gymnasielærer taler en dag med Inuk, som virker mere stille, end han plejer. Læreren spørger derfor Inuk, hvordan det går. Inuk siger, at han har tænkt på noget. Læreren spørger ind til, hvad det er, han går og tænker på. Inuk siger, at det bare er svært for tiden, og vil ikke tale mere om emnet. Læreren spørger, om han vil have et kram. Det vil Inuk gerne.

Senere på dagen er der personalemøde, og læreren fortæller de andre ansatte om sin observation og snak med Inuk. De andre har ikke oplevet noget lignende, og de aftaler, at læreren holder lidt ekstra øje med Inuk indtil næste personalemøde.

To dage efter sætter Inuk sig ved siden af læreren, da de er ude på ekskursion og holder en pause. Han fortæller læreren, at han er begyndt at blive glad for en anden dreng. Læreren fortæller Inuk, at det er normalt, at man i hans alder kan være i tvivl om ens seksualitet, hvis det er det, han oplever. Inuk spørger, hvad han skal gøre, hvis han er homoseksuel. Læreren svarer, at det er op til ham, hvornår han vil fortælle andre om det – og at han selv bestemmer, hvem der får det at vide og hvornår. Læreren fortæller Inuk, at han altid kan komme for at snakke, hvis han har behov for det. Inuk bliver glad og virker mere lettet, da han løber hen til sine klassekammerater.

Efter samtalen er læreren mere rolig. Læreren oplever, at Inuk er inde i en normal seksuel udvikling, der formentlig handler om en helt naturlig, forbigående forvirring om sin seksualitet og kønsidentitet. Læreren fortæller på næste personalemøde, at der har været en efterfølgende samtale med Inuk, som har beroliget og gjort, at læreren ikke længere er bekymret. Læreren fortæller ikke, hvad samtalen handlede om, da det var en fortrolig samtale, og fordi læreren mener, at seksualitet er en privat sag, hvor Inuk bestemmer, hvem der skal vide hvad. Læreren fortæller, at alle fortsat kan være opmærksomme på, om Inuk er sit glade og udadvendte selv.

-
- Er I enige i, at Inuk er inde i en sund seksuel udvikling?
 - Hvordan ville du have håndteret samtalen med Inuk?
 - Hvad ville du have fortalt på personalemøderne?

Børn og unge med seksuelt bekymrende eller krænkende adfærd

For nogen børn ændrer den seksuelle udvikling karakter, og barnet kan få en bekymrende eller grænseoverskridende seksuel adfærd. Det er vigtigt, når man har med børn og unge at gøre, at man er opmærksom på de unges og børns seksuelle lege og adfærd. Det vil sige, om alle deltager frivilligt i en leg, samt om de føler sig godt tilpas, eller om nogen bliver presset til at deltage i legen. Det er også vigtigt at være opmærksom på større børn og unge i puberteten, om der er en god, ligeværdig omgangstone og -form i den gruppe, som den unge er en del af – eller om gruppen er præget af ulighed og stridende magtpositioner.

Der kan være en glidende overgang mellem seksuelt bekymrende adfærd og seksuelt krænkende adfærd. I det følgende kan man læse forskellen på de typer af adfærd.

Seksuelt bekymrende adfærd: er kendetegnet ved ikke alderssvarende seksuel adfærd. Adfærden er selv fokuseret i højere grad end rettet mod andre. Det kan for eksempel være seksuelt indledende adfærd, seksuelt sprogbrug, tvangspræget masturbation, overdreven optagethed af seksuel leg/samtale, sporadiske blottelser. Adfærden kan være grænseoverskridende for andre, men adfærden anses ikke som direkte krænkende, da der ingen målrettedhed er i adfærden mod et tiltænkt offer (JanusCentret).

Seksuelt krænkende adfærd: er kendetegnet ved målrettet krænkelse af en anden persons grænser. Det kan ofte være forbundet med brug af tvang, overtalelse eller forsøg på at intimidere ofret til hemmeligholdelse. Det kan for eksempel være penetrationsovergreb, eller beføling på eller under tøjet på kønsorganerne. Denne adfærd kan være voldsom, og den må forventes at have psykiske og muligvis fysiske følger for offerparten (JanusCentret).

Hvis et eller flere børn bruger vold, trusler eller magt til at gennemføre seksuelle aktiviteter over for et andet barn, så kalder vi det seksuelt krænkende adfærd. Hvis ikke de seksuelle aktiviteter gennemføres, men barnet ofte er grænseoverskridende i sin fremtoning og handlinger, så kalder vi det seksuelt bekymrende adfærd. Det kan eksempelvis være seksuelt bekymrende adfærd, hvis et barn, i leg med andre børn, prøver at røre ved de andre børns private steder. Hvis barnet faktisk rører et privat sted på de andre børn, vil der ikke længere være tale blot om en bekymrende adfærd, men så er der tale om en seksuelt krænkende adfærd.

Vigtigt at reagere i tide

Hvis du er bekymret for et barn, så er det vigtigt, at du reagerer i tide. Uanset hvilken form for grænseoverskridende adfærd som barnet har, så er det vigtigt, at der bliver reageret. Jo tidligere man reagerer på en seksuelt bekymrende adfærd, jo større er chancerne for, at barnet kan komme ind i en sundere seksuel udvikling. Resultatet af en tidlig reaktion på et barns bekymrende adfærd, kan være med til at forebygge yderlige bekymrende adfærd. Det vil sige, at hvis barnet bliver klar over, hvad krænkende/bekymrende adfærd er, så lærer barnet derved også at respektere andre børns grænser.

Både børn, der er udsat for seksuelt grænseoverskridende adfærd, og børn, der udsætter andre børn for denne adfærd, har brug for hjælp til at få styrket deres sociale kompetencer. Det vil sige deres evne til at mærke og give udtryk for egne grænser og deres evne til at se og respektere andres grænser.

Det er derfor en god idé at notere sine observationer og drøfte dem med andre. Hvis du arbejder med børn og unge, så skal du være nysgerrig på, hvad barnets adfærd skyldes. Snak derfor med barnet om, hvad adfærden skyldes. Man bør også kigge på, om barnet leger på en måde, hvor det gengiver seksuelle handlinger og forsøger at kontrollere, tvinge eller mobbe andre børn. Når du ser eller hører om barnets adfærd, så griber du ind ved at irettesætte barnet og fortælle, hvorfor det ikke er en okay adfærd. Du skal hjælpe barnet til at forstå, hvordan barnet i stedet skal opføre sig¹⁰.

Man skal med andre ord gøre det samme i disse situationer, som når man er bekymret for, om et barn er udsat for overgreb. Man skal være opmærksom på barnets adfærd og tale med barnet om, hvordan det har det, og underrette, hvis der er bekymring for barnets adfærd og trivsel.

Hvis et barn har bekymrende eller krænkende seksuel adfærd, så kan det nemlig også skyldes, at barnet har været udsat for seksuelle hændelser, som barnet ikke har været moden nok til at indgå i – det vil sige, at der kan være tale om, at barnet har været udsat for et seksuelt overgreb. Det kan for eksempel være, at et barn har været eksponeret for pornografi i for tidlig en alder. Det kan medføre, at barnet reagerer med selv at udvise en seksuel adfærd, som ikke er alderssvarende. Måske søger barnet trøst og nærhed gennem den seksualiserede adfærd, eller måske udlever barnet aggressioner eller angst som følge af svigt.

Hvis du har mistanke om, at barnet har været udsat for et overgreb, så kan du læse mere om, hvad du skal gøre i del 3: *Håndtering*.

Hvis du er i tvivl om, hvad der kan være bekymrende og krænkende adfærd hos børn, så kan du anvende JanusCentrets bekymringsbarometer. Se mere under del 5: *Hvor er der hjælp at hente og litteraturhenvisninger*.

10 Kikuchi, J. (1995): *When the offender is a child: Identifying and responding to juvenile sexual abuse offenders*.

Voksne krænkerer

Det er ikke kun børn, som kan opføre sig seksuelt krænkende over for andre børn – det er også voksne. Det samme kan gøre sig gældende for begge grupper – nemlig at der kan være tale om personer, der har oplevet omsorgssvigt og seksuelle overgreb, og som reagerer med en krænkende adfærd.

Det er vigtigt, at de, som arbejder med børn og unge, ved, at krænkerer er forskellige. Krænkeren kan være den kærlige forælder, en perifer person, bedsteforældrene eller en træner. Krænkeren kan krænke på forskellige måder, hvor det kan være, at personen ikke kan skelne mellem omsorg og overgreb, eller hvis en person er påvirket af alkohol og derefter krænker. Hvis en person selv har været udsat for krænkende adfærd, så kan det gå videre i generationer. Et andet eksempel kan være, at krænkeren ser det som et kærlighedsforhold til barnet og derved overskrider barnets grænser.

Ofte har krænkeren brug for hjælp og behandling. Hvis den krænkende adfærd kan stoppes, så forebygger det også, at nye børn udsættes for overgreb i fremtiden, samt at krænkeren selv kan få et bedre liv med færre problemer. I 2022 er der opstartet et nationalt behandlingstilbud ved navn Klinik Killiliisa¹¹, hvor målgruppen er voksne med seksuelt grænseoverskridende adfærd eller tanker herom over for børn og unge. Voksne, som har seksuelt krænkende adfærd eller har tanker herom, kan komme i behandling ved at henvende sig og udfylde en kontaktformular, som så sendes på e-mail eller telefonisk.

E-mail: klinikkilliliisa@nanoq.gl

Telfon: 80 11 65

11 Grønlandsk-dansk tværgående arbejde for en styrket indsats for udsatte børn og unge i Grønland (2020)

DEL 3: HÅNDBOGEN

I denne del af håndbogen vil du som læser finde ud af, hvad du er forpligtet til at gøre, samt hvad kommunen er forpligtet til at gøre, når de modtager en underretning om seksuelle overgreb mod et barn.

Personer, der til dagligt har kontakt med børn og unge, kan blive gjort opmærksomme på, at et barn udviser tegn og reaktioner på at være udsat for seksuelle overgreb, eller at et barn selv fortæller, at det er blevet udsat for seksuelle overgreb. Hvis du får mistanke eller viden om, at et barn udsættes for seksuelle overgreb, så er det vigtigt at handle i tide, så overgrebene kan blive stoppet, og barnet kan få den hjælp og støtte, som det har brug for.

Underretning

Når der opstår mistanke eller viden om, at et barn bliver udsat for seksuelle overgreb, så skal man underrette kommunen. En underretning er en orientering til kommunen om, at barnet har brug for hjælp og støtte. Underretning kan foregå telefonisk, fysisk fremmøde eller skriftligt. Der findes to former for underretningspligt: den almindelige underretningspligt og den skærpede underretningspligt.

Almindelig underretningspligt

Alle borgere har pligt til og ansvar for at underrette kommunen. Du har som borger i et samfund pligt og ansvar for at underrette kommunen, hvis du får kendskab til, at et barn lever under forhold, der er til skade for barnet. Det vil sige, hvis det skader barnets trivsel, sundhed og udvikling. Det samme gælder, hvis du får kendskab til, at et barn udsættes for seksuelle overgreb, så har du pligt og ansvar til at underrette kommunen.

Skærpet underretningspligt

Ansatte, der arbejder med børn og unge (skole, børnehaver, sundhedsvæsenet m.m.) har skærpet pligt til at underrette kommunen, både hvis de har mistanke om, eller hvis de har kendskab til, at et barn har behov for særlig støtte. Det vil være tilfældet, hvis der er grund til at tro, at et barn udsættes for seksuelle overgreb. Selvom personer, der arbejder med børn og unge, har tavshedspligt i forbindelse med deres arbejde, så er de forpligtet til at underrette kommunen ved bekymring for et barn. Underretningspligten er vigtigere end tavshedspligten.

Det betyder, at når du er på arbejde, så har du skærpet underretningspligt, og når du har fri, så har du almindelig underretningspligt.

Anonyme underretninger

I Grønland er der mange små samfund, hvor det kan være vanskeligt at opfylde sin underretningspligt. Det er derfor besluttet i lovgivningen, at det skal være muligt at lave en anonym underretning, hvor kommunen skal behandle anonyme underretninger på samme måde, som underretninger der har navn på. Det vil sige, at en underretning ikke går tabt, hvis underretteren for eksempel er bange for at blive forfulgt af barnets familie eller kan være i familie med barnet.

Her kan du læse, hvad der står i Børnestøtteloven om almindelig og skærpet underretningspligt:

KAPITEL 5: UNDERRETNINGSPLIGT

Almindelig underretningspligt

§ 15. Enhver borger har pligt til at underrette kommunalbestyrelsen, hvis borgeren får kendskab til, at et barn lever under forhold, der bringer dets trivsel, sundhed eller udvikling i fare.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal inden 1 uge efter modtagelsen af en underretning sende en skriftlig kvittering til borgeren om, at underretningen er modtaget.

Skærpet underretningspligt

§ 16. Ansatte i social-, skole- eller sundhedssektoren samt ansatte i daginstitutioner har en skærpet pligt til straks at underrette kommunalbestyrelsen, når den ansatte i forbindelse med udøvelsen af sit professionelle virke bliver bekendt med, eller har grund til at antage, at et barn har behov for særlig støtte. Samme underretningspligt gælder borgere med hverv, der hviler på offentligt valg eller borgerligt ombud.

Stk. 2. Underretningspligten efter stk. 1 gælder endvidere, når den ansatte bliver bekendt med eller har grund til at antage, at vordende forældre har behov for særlig støtte, jf. § 26.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen skal inden 1 uge efter modtagelsen af en underretning, sende en skriftlig kvittering til den underrettende ansatte, om at underretningen er modtaget.

Inatsisartutlov nr. 20 af 26. juni 2017 om støtte til børn, § 15 og 16.

Forsømmelse af underretningspligten

Underretningspligten gælder alle borgere. Det betyder, at alle har et fælles ansvar for at underrette til kommunen, hvis der er kendskab til, at et barn for eksempel udsættes for seksuelle overgreb.

Offentligt ansatte, der ikke opfylder den skærpede underretningspligt, kan forvente, at det vil blive opfattet som passivitet, en tjenesteforsømmelse og dermed en overtrædelse af kriminallovens § 55, stk. 2¹².

Hvem mistænkes for at begå overgreb?

Der kan være forskellige opmærksomhedspunkter alt efter, hvem der har begået seksuelle overgreb mod et barn. Hvis det er et andet barn, der har begået overgrebet, så er man forpligtet til at sende en underretning på begge børn. Barnet eller den unge, der har begået et seksuelt overgreb mod et andet barn, har nemlig samme behov for og ret til støtte, som det barn, der er blevet udsat for et seksuelt overgreb.

Hvis det er barnets forældre eller nære omsorgspersoner, der har begået et seksuelt overgreb, er det vigtigt at være opmærksom på, at forældrene kan true barnet til ikke at sige noget om overgrebet inden, at sagen er undersøgt. Derfor skal man ikke tale med forældrene om den mistanke eller viden, der er opstået.

Hvis det er en ansat, der har begået et seksuelt overgreb mod et barn, så er det vigtigt at kontakte den øverste ledelse og få hjælp og sparring til, hvordan man håndterer sådan en sag. Sager om ansatte, der begår seksuelle overgreb mod børnene, er vanskelige at håndtere, fordi der både er en socialsag på barnet, en personalesag på den ansatte, og fordi den ansattes kollegaer og ledelse kan blive følelsesmæssigt ramt af det tillidsbrud, den ansatte har udsat dem for.

Er du i tvivl om, hvad du skal gøre i en lignende sag, så kan du læse mere om muligheder for at henvende sig under del 5: *Hvor er der hjælp at hente?*

¹² Bekendtgørelse af kriminallov for Grønland Lov nr. 306 af 30. april 2017.

Hvis det er en anden person eller en ukendt person, der har begået et seksuelt overgreb, så er der ikke nogen særlige forholdsregler. Sådanne sager håndteres ligesom andre sager, hvor et barn har behov for særlig støtte.

Derfor er det vigtigt, at den der skal skrive en underretning om seksuelle overgreb mod et barn, overvejer, hvem der mistænkes for at have begået overgrebet og sætter sig ind i, hvad man skal være særligt opmærksom på.

Nedenfor er en skematisk oversigt over de forskellige opmærksomhedspunkter alt efter, hvem mistanken retter sig mod.

Mistanke mod én eller begge forældre	Mistanke mod andre eller en ukendt	Mistanke mod en ansat	Mistanke mod et andet barn / ung
Sagen må ikke drøftes med forældrene	Ingen særlige opmærksomhedspunkter	Kontakt øverste ledelse - søg rådgivning og sparring	Send underretning for begge børn

Når kommunen modtager en underretning

Kommunen er, ifølge lovgivning nr. 20 om støtte til børn § 19, forpligtet til at handle, når de modtager en underretning om et barn, der har behov for særlig støtte. Der er særlige forpligtelser for kommunen, når der er grund til mistanke eller bekymring om, at et barn er udsat for seksuelle overgreb.

Kvittering for underretning

Når kommunen har modtaget en underretning, så er kommunen forpligtet til at sende en kvittering til underretter senest en uge efter, at underretningen er modtaget.

Socialfaglig undersøgelse

Kommunen skal beslutte, om der er behov for at lave en socialfaglig undersøgelse, når de modtager en underretning. En socialfaglig undersøgelse har til formål at imødekomme barnets behov, samt at bidrage til at barnet får den rette støtte, som barnet har brug for. Ifølge børnestøtteloven § 46, stk. 2 skal kommunen i den socialfaglige undersøgelse vurdere følgende:

1. Barnets adfærd, trivsel og udvikling
2. Barnets familieforhold, herunder familien og netværkets sammensætning
3. Barnets daginstitutions- eller skoleforhold
4. Barnets sundhedsforhold
5. Barnets fritidsforhold og venskaber
6. Andre relevante forhold

Det er sagsbehandlerens opgave at vurdere, om det er relevant at inddrage alle de 6 punkter i den socialfaglige undersøgelse. Samtidig er det et krav i

lovgivningen, at undersøgelsen ikke må være mere omfattende, end formålet tilsiger. Det betyder dermed, at sagsbehandleren skal vurdere i hver enkel sag, hvilke områder der skal belyses i den socialfaglige undersøgelse. Ud fra undersøgelsen udarbejder kommunen en handleplan for barnet. Handleplanen er et overblik over, hvilken støtte barnet skal have, og den beskriver, hvornår støtten forventes at kunne afsluttes. Imens barnet modtager støtte, så er kommunen forpligtet til at følge op. Kommunen skal inddrage barnet og barnets familie i arbejdet med den socialfaglige undersøgelse og handleplan.

Hvis en mistanke om overgreb er rettet mod forældrene, så må man ikke tale med forældrene om denne mistanke uanset barnets alder. Det må man ikke, fordi barnet skal have mulighed for at fortælle en myndighedsrådgiver om eventuelle overgreb uden at blive påvirket af forældrene. Hvis man skal indhente oplysninger, så skal man gøre det fra andre instanser.

Selvom man mistænker forældrene for at begå overgreb mod deres barn, så kan det fortsat være relevant at tale med forældrene om barnets generelle mistrivsel.

Kommunens arbejdsgang er illustreret nedenfor:

Underretninger, der handler om seksuelle overgreb mod et barn

Hvis en underretning giver mistanke om, at et barn udsættes for seksuelle overgreb, så skal kommunen handle med det samme. Det betyder, at kommunen straks skal beslutte at lave en socialfaglig undersøgelse og kommunen med det samme skal give støtte til barnet og underrette politiet om mistanken ved hjælp af den elektroniske anmeldelsesblanket. Den elektroniske anmeldelsesblanket ligger i kommunernes ESDH-system "Get Organized", som er understøttet af Socialstyrelsen.

Her kan man læse, hvad der står i Børnestøtteloven om kommunens handlepligt ved underretning:

Kommunens handlepligt ved underretning

§ 19. Kommunalbestyrelsen skal, når den modtager en underretning, jf. § 15, 16 eller 17, indenfor 24 timer træffe beslutning om, hvorvidt der er grundlag for at iværksætte en socialfaglig undersøgelse, jf. § 45.

Stk. 2. Træffer kommunalbestyrelsen beslutning om iværksættelse af en socialfaglig undersøgelse, jf. stk. 1, skal den socialfaglige undersøgelse iværksættes snarest og senest 2 uger efter modtagelse af underretningen.

Stk. 3. Ved modtagelse af en underretning, skal den socialfaglige undersøgelse og foreløbige støtte iværksættes straks, dog senest indenfor 24 timer, når underretningen giver kommunalbestyrelsen mistanke om:

- 1) Vanrøgt,
- 2) Vold og trusler mod barnet eller mellem andre medlemmer af husstanden, eller
- 3) Seksuelle overgreb mod et barn.

Stk. 4. Ved modtagelse af en underretning, jf. stk. 3, skal kommunalbestyrelsen straks underrette politiet om den modtagne underretning.

Stk. 5. Kommunalbestyrelsens handlepligt, jf. ovenstående stk. 1-4, gælder tilsvarende, når kommunalbestyrelsen af egen drift, og ikke på grund af en underretning, bliver opmærksom på bekymrende forhold for barnet.

Inatsisartutlov nr. 20 af 26. juni 2017 om støtte til børn, § 19.

Kommunernes indbyrdes underretningspligt

Hvis en familie flytter til en anden kommune, imens deres sag behandles, så skal den kommune, som familien flytter fra, underrette den nye kommune, som familien flytter til. På den måde sikres det, at barnet og familien fortsat kan modtage den støtte, som der er behov for.

Case

Her beskrives et eksempel på, hvordan en lærer og en kommune håndterer en sag, når der er opstået mistanke om, at et barn har været udsat for overgreb:

Salik på 10 år

En lærer bliver opmærksom på, at Salik på 10 år har ændret adfærd. Han er mut, indelukket og svær at komme i kontakt med. Læreren spørger Salik, hvad der er galt, men Salik vil ikke sige noget. Læreren siger til Salik, at han vil tale med hans forældre, men Salik bliver meget ulykkelig og råber: "Det må du ikke".

Læreren ved, at Saliks far drikker meget. Han har ofte tænkt over, om Salik har været udsat for overgreb, da han var barn. På baggrund af Saliks adfærd og lærerens kendskab til familiens forhold, beslutter læreren at sende en underretning til kommunen. Han orienterer ikke Saliks forældre om underretningen, fordi han er i tvivl om, hvorvidt Saliks far har begået et overgreb mod Salik.

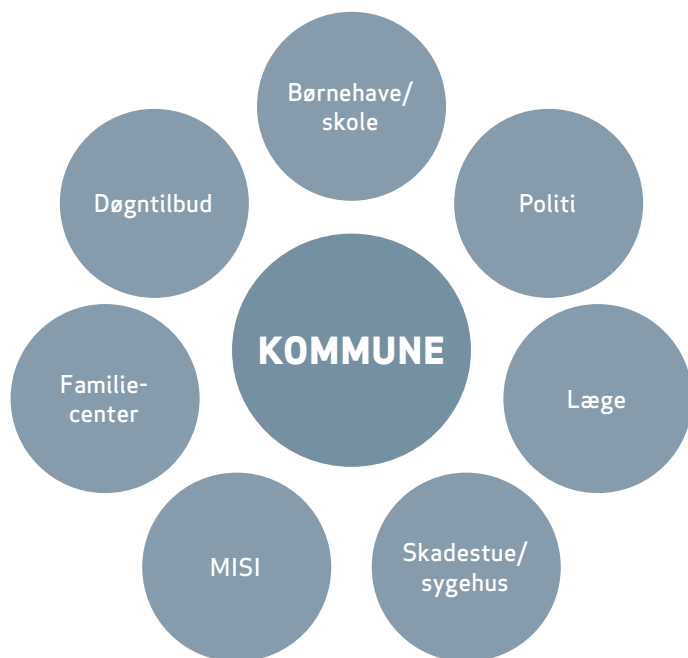
Kommunen sender en sagsbehandler hen på skolen for at tale med Salik. Der bliver taget en beslutning om at lave en socialfaglig undersøgelse, som kan vise, hvilken støtte Salik har brug for, og politiet bliver orienteret om underretningen. Samtidig bliver Salik tilbudt krisehjælp på det lokale familiecenter. Sagsbehandleren koordinerer med politiet, hvornår og hvordan Saliks forældre inddrages.

DEL 4: TVÆRFAGLIGT SAMARBEJDE

Det er et fælles ansvar at forebygge seksuelle overgreb. Hvis det alligevel sker, så er det et fælles ansvar at få det stoppet. Derfor er det vigtigt, at alle faggrupper ved, hvilken opgave som de selv har, og hvilke opgaver som de andre faggrupper skal løse. På den måde kan alle faggrupper bidrage til, at seksuelle overgreb mod børn opdages og håndteres på en måde, som er hensigtsmæssig og skånsom for barnet.

Nedenfor er en illustration af de vigtigste tværfaglige samarbejdspartnere. Kommunen er placeret i midten, fordi det er kommunens opgave at koordinere arbejdet omkring barnet og samarbejdet mellem de tværfaglige samarbejdspartnere:

I den følgende del af håndbogen beskrives, hvilke opgaver og roller som de forskellige fagpersoner har.

Rolle- og ansvarsfordeling

Børnehaver og skoler

Nogen af de tværfaglige samarbejdspartnere har direkte kontakt med børn i det daglige arbejde. Hvis du for eksempel arbejder i en vuggestue, børnehave eller skole, så vil du typisk kende børnene rigtig godt, og du vil derfor også have en viden om, hvilke børn der er i trivsel, og hvilke børn der ikke er. Som ansat vil man som oftest også være den, der kan mærke, hvis et barn ændrer adfærd.

Alle disse informationer om børns trivsel eller tegn og reaktioner på mistrivsel er vigtig viden for de andre samarbejdspartnere. Din vigtigste opgave er altså at være opmærksom på børnene. Du skal underrette kommunen, hvis du ser mistrivsel, og du skal støtte og yde omsorg over for de børn, hvor der er igangsat socialfaglig undersøgelse.

Kommunen

Kommunen har ansvaret for at undersøge barnets og familiens forhold, når de har modtaget en underretning. Kommunen har pligt til at lave en anmeldelse til politiet, samt at samarbejde med det tværfaglige netværk. Derudover skal kommunen sørge for at lave relevant støtte til barnet, og derefter følge op på om støtten virker efter hensigten og afslutte støtten, når behovet ikke er der længere.

Politiet

Politiets opgave er at sikre at loven overholdes. De skal efterforske og retsforfølge dem, der begår seksuelle overgreb mod børn. En efterforskning, om seksuelle overgreb mod børn, bliver oftest sat i gang på baggrund af en anmeldelse. En efterforskning kan bestå af undersøgelser af gerningsstedet, afhøring af mistænkte, samt afhøring/videoafhøring af det barn, der mistænkes at have været udsat for overgreb.

Politiet skal også sende en underretning til kommunen, hvis de mistænker, at et barn bliver udsat for seksuelle overgreb.

Sundhedsvæsenet

Sundhedsvæsenets opgave er at vise og dokumentere, hvis et barn har været udsat for seksuelle overgreb. Denne dokumentation vil kunne bruges som bevisførelse i en retssag. Lægen vil desuden have mulighed for at vurdere, om barnet og barnets familie er i krise og har brug for krisehjælp. Endelig har lægen også mulighed for at visitere barnet videre til psykolog eller andre tilbud.

Det kan også være lægen, tandlægen, skadestuen eller sygehuset, som bliver opmærksom på, at et barn har været udsat for seksuelle overgreb. Hvis dette sker, så skal de også sende en underretning til kommunen.

Familiecenter og døgntilbud

Familiecenterets og døgninstitutioners opgave er blandt andet at yde behandling til de børn, som har været udsat for seksuelle overgreb for at minimere skadevirkninger og senfølger. Hvis barnet har behov for det, så kan døgninstitutioner være et trygt sted for børn at opholde sig, både imens sagen efterforskes, og efter at overgrebet er blevet bekræftet.

Et barn kan også blive visiteret til døgnbehandling eller familiecenteret på baggrund af generel mistrivsel. Her kan døgninstitutionen eller familiecenteret få viden om, at et barn har været udsat for seksuelle overgreb. De vil i en sådan situation være forpligtet til at sende en underretning til kommunen.

Børnehuse i kommunerne

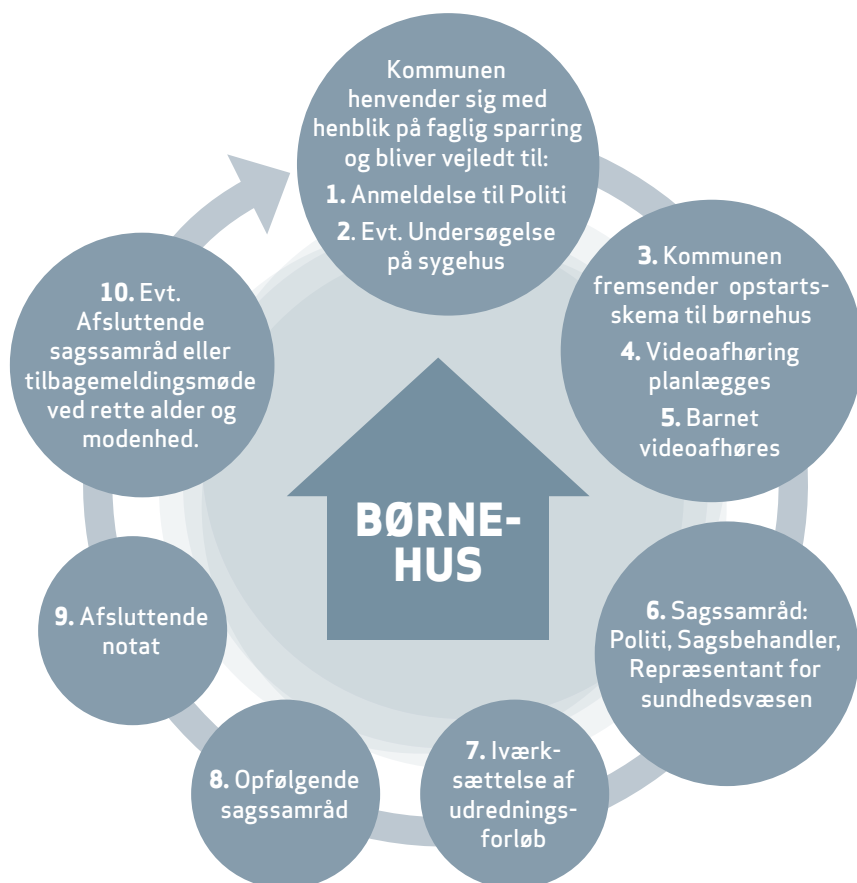
Et børnehuse er et sted, hvor børn og unge, som har været udsat for seksuelle overgreb og/eller vold, kan få den rette støtte, udredning og eventuel behandling. Børnehuse vil som udgangspunkt være en del af de lokale familiecentre, hvor en børnevenlig indretning vil møde børnene. Det kan for eksempel være når barnet skal videoafhøres eller som led i en behandling. Børnehuse er opstartet pr. 2022 og man er i gang med at implementere Børnehuse i henholdsvis tre byer: Tasiilaq, Maniitsoq og Ilulissat.

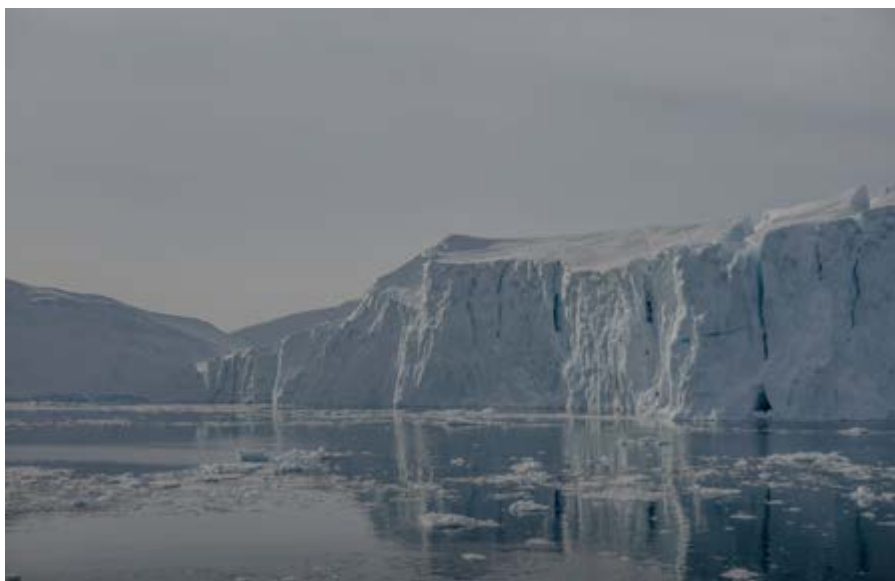
Formålet med Børnehuse er, at børn, som er blevet udsat for seksuelle overgreb og/eller vold, bliver mødt af en kvalificeret og skånsom indsats samlet på ét sted. På den måde undgår man, at barnet skal genfortælle om sine op-

levelser flere gange og forskellige steder. Børnehuse udgør ligeledes en fysisk ramme for samarbejdet mellem kommune, politi, sundhedsvæsenet, øvrige myndigheder og andre relevante fagpersoner.

Det overordnede formål med Børnehuse er en ensartet arbejdsgang til overgrebs- og voldssager, som vil sikre en hurtigere udredning og eventuel behandling af barnet efter en underretning til kommunen eller anmeldelse til politiet. Dog er ressourcerne forskellige i de tre byer.

I det nedenstående kan man se et eksempel på et sagsforløb i et børnehuse.

Case

Her beskrives et eksempel på, hvordan de tværfaglige samarbejdspartnere udfører deres opgaver i en sag om seksuelt overgreb mod et barn.

Efter at der er sendt en underretning fra skolen vedr. Salik på 10 år (se del 4), har Salik været til undersøgelse på sygehuset. Undersøgelsen viste, at Salik har rifter omkring endetarmen. Salik er også blevet afhørt af politiet. Her har han bekræftet, at han har været udsat for et seksuelt overgreb begået af faderen. Derudover har kommunen lavet en § 50 undersøgelse, der peger på, at Salik i en periode skal bo på en døgninstitution. Kommunen har undervejs i forløbet haft tæt kontakt til skolen, der har taget ekstra hånd om Salik, mens sagen blev undersøgt. Saliks forældre er blevet inddraget, i første omgang ved at politiet har afhørt Saliks far. Moderen er efterfølgende inddraget i formulering af handleplan for Salik i samarbejde med sagsbehandleren.

Beredskabsplaner

Alle kommuner i Grønland er lovgivningsmæssigt forpligtet til at udarbejde en skriftlig beredskabsplan, der beskriver, hvordan kommunen arbejder med forebyggelse, opsporing og behandling af sager om omsorgssvigt af børn.

Beredskabet har til formål at sikre, at alle fagpersoner i kommunen ved, hvordan de skal arbejde med forebyggelse og opsporing af omsorgssvigt, samt hvordan de skal handle, hvis de får mistanke eller viden om omsorgssvigt. Det vil sige, at de ved, hvad deres opgave og rolle er i sagen.

Her kan man læse, hvad der står i Børnestøtteloven om børne- og ungdomspolitik og beredskab:

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen skal udforme en sammenhængende børne- og ungdomspolitik og et beredskab til forebyggelse, tidlig opsporing og behandling af sager om omsorgssvigt mod børn, samt udarbejde en nødberedskabsplan for socialt fagligt opsyn af børn indtil anbringelse, jf. § 36, stk. 3, kan finde sted. Såvel politik som beredskab skal offentliggøres på kommunens hjemmeside og revideres med højst fire års mellemrum.

Inatsisartutlov nr. 20 af 26. juni 2017 om støtte til børn, § 3, stk. 3.

Beredskabsplanen bør indeholde:

- Et indledende afsnit der beskriver, hvad beredskabet handler om, og hvem der har været med til at udarbejde det.
- Et afsnit om hvad kommunens fagpersoner gør i forbindelse med forebyggelsen af, at børn bliver udsat for seksuelle overgreb eller andre former for omsorgssvigt.
- Et afsnit om hvad kommunens fagpersoner gør for at opdage børn, der har været udsat for seksuelle overgreb eller andre former for omsorgssvigt så tidligt som muligt.
- Et afsnit om hvordan kommunens fagpersoner handler, hvis de får mistanke eller viden om seksuelle overgreb eller andre former for omsorgssvigt mod et barn
- Et afsnit om hvordan kommunens fagpersoner og øvrige fagpersoner arbejder tværfagligt sammen for at bidrage til at opdage og håndtere sager om seksuelle overgreb eller andre former for omsorgssvigt mod børn og unge.

DEL 5: HVOR ER DER HJÆLP AT HENTE?

At passe på sig selv i arbejdet

At arbejde med børn, der har det svært, som eksempelvis har været udsat for seksuelle overgreb, kan være følelsesmæssigt belastende. Som medarbejder er du måske kommet til at holde af de børn, som du er i kontakt med, og du har måske involveret dig i dem og kan næsten selv mærke deres smerte, når de har det svært.

Måske har du selv lignende problematikker tæt på dig, enten fordi du selv har oplevet noget tilsvarende, eller fordi du kender nogen, der har oplevet det samme. Måske er du bange for reaktioner i lokalsamfundet, hvis du siger noget om børnenes mistriivsel eller om din mistanke om seksuelle overgreb.

Hvis du selv har seksuelle overgreb tæt inde på livet, så kan du risikere at blive retraumatiseret. Det betyder, at du kan genopleve de traumer, som du oplevede, dengang overgrebet skete.

Det er muligt for personer, der arbejder med børn og unge, at få supervision og sparring. Det kan du læse mere om i nedenstående afsnit.

Supervision og sparring

Det er vigtigt, at du passer på dig selv, når du arbejder med børn og unge, der har det svært. Det du kan gøre er at sørge for at dele dine faglige overvejelser og dine oplevelser og følelser med andre personer, der arbejder med børn og unge. Det betyder, at du skal finde ud af, hvor du kan få sparring, og hvilke muligheder der er for supervision, der hvor du arbejder.

Sparring betyder at drøfte dine faglige overvejelser, handlinger og beslutninger med en anden fagperson. Supervision er en samtale, der kan give mulighed for refleksioner over dit arbejde med børn. Under samtalen får du mulighed for at reflektere over din egen rolle, dine handlemønstre og mulig-

hed for at finde nye perspektiver. Formålet er, at du skaber din egen forståelse og oplever følelsen af at være kompetent.

Hvis du har kollegaer, så kan du søge sparring hos dem. Hvis du arbejder alene, så kan du kontakte din overordnede, som kan give dig den sparring, som du har brug for, eller henvise dig til andre der tilbyder sparring.

Alle, der arbejder med børn og unge, samt deres ledere, har mulighed for supervision ved at kontakte Afdeling for Rådgivning til Sagsbehandlere, som er en afdeling under Socialstyrelsen på:

telefonnummer: **34 50 00**

eller mobilvagt: **22 46 64** mellem kl.: **09.00-15.00**

eller på e-mail: sjunnarsuisarfik@nanoq.gl.

Hvilke tilbud er der at henvise til?

I Grønland er der mulighed for at få rådgivning og støtte både for fagpersoner og for de børn og voksne, der har været udsat for seksuelle overgreb.

Kurser for fagpersoner

Socialstyrelsen tilbyder kurser alt efter, hvilket behov der er i lokalsamfundet. Man kan se et overblik over kursustilbud på hjemmesiden: www.socialstyrelsen.gl, eller man kan henvende sig til Socialstyrelsen på e-mail: iass@nanoq.gl.

Rådgivning og vejledning til fagpersoner

Som fagperson kan du få hjælp af Socialstyrelsens Afdeling for Rådgivning til Sagsbehandlere, som står klar med råd og vejledning, når du er i tvivl om sager og arbejdsopgaver, som omhandler børn og unge. Alt efter hvor stort behovet er, så kan der komme sagsbehandlere til lokalsamfundet og vejlede i, hvordan I håndterer den pågældende en sag.

Rejsehold

Børnerejseholdet – tilbud til kommunerne

Børnerejseholdet tilbyder udredning og individuel behandling til børn og unge i alderen 0-17 år, som har været udsat for seksuelle overgreb, eller hvor der er mistanke om det. Børnerejseholdet aktiveres ved, at den øverste ledelse i kommunen sender en skriftlig anmodning til Socialstyrelsen.

Børnerejseholdet består af psykologer og en traumeterapeut. Hvis rejseholdet aktiveres, så rejser to behandlere til byen eller bygden en uge ad gangen i ca. et år. I forløbet vil fokus være på, at barnet og det nærmeste netværk. De børn og unge, der henvises til behandling, vil få tilbudt en til to behandlinger pr. rejse. Derudover vil der være en lokal samarbejdspartner i hver by eller bygd, som hjælper med at udbrede viden om Børnerejseholdets arbejde.

Rejseholdet for voksne – tilbud til kommunerne

Rejseholdet for voksne er en landsdækkende terapeutisk behandlingsindsats, som omfatter et anonymt behandlingstilbud. Rejseholdets indsats varer i udgangspunktet ca. 1 år og foregår delvist fra Nuuk og delvist via udgående aktiviteter. Rejseholdet aktiveres ved, at den øverste ledelse i kommunen anmoder om Rejseholdets indsats. Målgruppen for Rejseholdets indsatser er borgere, der har senfølger efter seksuelle overgreb. Rejseholdets indsats er relevant for en by og/eller bygd, hvis den pågældende kommune har vurderet, at der er et større behandlingsbehov inden for Rejseholdets målgruppe, samt at der er flere arbejdsopgaver, end hvad kommunen selv kan dække.

Behandlingerne, som bliver tilbudt af Rejseholdet, er blandt andet individuel terapi, parterapi og gruppeterapi. Derudover udbyder Rejseholdet også at facilitere netværksmøder efter behov, supervision, faglig sparring samt kurser.

Rådgivningslinjen TUSAANNGA

Tusaannga er en rådgivningslinje, hvor Grønlands borgere (børn, unge og voksne) **på alle tider af døgnet** kan ringe eller sende SMS og få rådgivning og støtte på alle problemstillinger. Det er gratis for borgere at henvende sig på telefonnumrene.

Telefon: **80 11 80**

SMS: **18 99**

Klinik Killiliisa

Klinik Killiliisa er et behandlingstilbud til voksne med seksuelt grænse-overskridende adfærd eller tanker herom overfor børn og unge. Hvis fagpersoner har brug for rådgivning, så kan Klinik Killiliisa kontaktes på:

E-mail: klinikkilliliisa@nanoq.gl

Telefon: **80 11 65** torsdag mellem kl.: **12.00-14.00**

Politiets rådgivningstelefon

Personer, som arbejder med børn og unge, har mulighed for at ringe til politiets rådgivningstelefon, hvis de har mistanke om, at der bliver begået seksuelle overgreb mod et barn. Når nogen får sådan en mistanke, så kan der dukke mange spørgsmål op., Her opfordrer politiet til, at personer, som arbejder med børn og unge, benytter rådgivningstelefonen, hvis der er tvivlsspørgsmål forud for indgivelse af en anmeldelse.

Rådgivningstelefonen har åben i alle hverdage mellem kl.: **09.00-15.00** på **25 54 34**.

Her kan du finde mere viden:

Hvis du har brug for yderligere viden eller informationer, så kan du læse nærmere på følgende hjemmesider:

- Hjemmesiden for din kommune.
- www.januscentret.dk (herunder kan du finde bekymringsbarometeret).
- www.socialstyrelsen.gl
- www.paarisa.gl

Lykken skræmmer mig ikke længere

I 2019 udkom dokumentarfilmen "Lykken skræmmer mig ikke længere". Dokumentaren handler om to personlige og stærke fortællinger om seksuelle overgreb og om at leve et godt og trygt liv på trods af traumatiske oplevelser i barndommen. I dokumentaren er der ligeledes interviews med psykologer, for at belyse emnet fra en faglig vinkel.

Dokumentarfilmen kan findes på www.paarisa.gl

Killiliisa Podcast

Podcastserien udspringer fra dokumentarfilmen "Lykken skræmmer mig ikke længere". Indholdet er overskydende indhold fra dokumentarfilmen, som er blevet produceret til en podcastserie om seksuelle overgreb. I denne podcastserie præsenterer psykologer mere dybdegående faglig vinkel angående seksuelle overgreb.

Podcastserien kan både findes på www.paarisa.gl og på streamingtjenesten Spotify.

Min person i udvikling – sundhed og sex

I 2022 udgav Paarisa et nyt seksualundervisningsmateriale. Undervisningsmaterialet lægger vægt på dialogbaseret undervisning, hvor underviser og elever får skabt et trykt rum med plads til læring omkring emner, der kan være svære at få åbnet op omkring.

Udover materialet er der udviklet fire film, som kan tilgås via USB stik eller findes på Paarisas hjemmeside. Hvis der opstår spørgsmål eller der er behov for rådgivning, så kan man henvende sig til Paarisa på paarisa@nanoq.gl

Du kan finde undervisningsmaterialet på www.paarisa.gl

Tusaannga

Telefonrådgivningen Tusaannga er en anonym personlig samtale mellem dig og en rådgiver, hvor du bestemmer indholdet af samtalen.

Alle børn, unge og voksne, som har brug for at tale eller skrive med nogen, kan kontakte Tusaannga. Det er anonymt og gratis at kontakte Tusaannga. Du kan også ringe eller skrive, selvom du ikke har mere Tusass.

Telefon: **80 11 80**

SMS: **18 99**

ORDBOG

Her kan du læse, hvad de ord, der bliver brugt i håndbogen, betyder.

Afdeling for Rådgivning til sagsbehandlere:

En afdeling i Socialstyrelsen, der rådgiver og holder kurser for fagpersoner.

Børn:

Alle børn og unge mellem 0 og 17 år.

Børnerejseholdet:

Et rejsehold af flere teams, som rejser rundt i Grønland efter behov, for at børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, får terapeutisk behandling.

Fagpersoner:

Alle voksne og børneprofessionelle, der arbejder med børn og unge, uanset om de er faglærte eller ufaglærte.

Forebyggelse:

En faglig opgave, der går ud på at forhindre, at børn bliver udsat for seksuelle overgreb.

Fysisk seksuelle overgreb:

Seksuelle handlinger, som barnet direkte bliver udsat for, f.eks. at blive rørt ved eller få taget tøjet af i en seksuel sammenhæng eller at blive udsat for samleje.

Håndtering:

En faglig opgave, der går ud på at handle på det rigtige tidspunkt og på den rigtige måde, når det er blevet opdaget, at et barn har været udsat for seksuelle overgreb.

Ikke-fysisk seksuelle overgreb:

Seksuelle handlinger, som barnet ser på, f.eks. at nogen rører ved sig selv på en seksuel måde eller blotter sig.

Incest:

Incest eller blodskam er, når der er et seksuelt forhold mellem biologisk beslægtede. Det kan være mellem voksne, mellem børn eller mellem voksne og børn. Incest er i juridisk forstand ulovligt og kan straffes ligesom andre former for seksuelle overgreb.

Kommunen:

Den afdeling i kommunen, der modtager og behandler underretninger om børn, der har behov for støtte.

Mistanke:

Når du overvejer, om et barn har været udsat for seksuelle overgreb, men du ikke ved det, f.eks. barnet har tegn og reaktioner på mistvivlen.

Opsporing:

En faglig opgave, der går ud på at opdage, hvis børn bliver udsat for seksuelle overgreb, så tidligt som muligt.

Pædofili:

En tilstand, hvor en person tiltrækkes seksuelt af børn og ønsker et seksuelt samvær med dem. Det er ikke alle pædofile, der gennemfører seksuelle aktiviteter med børn, og det er ikke altid, at den, der begår seksuelle overgreb mod børn, er pædofil.

Rejseholdet:

Et rejsehold som overstående, men som tilbyder terapeutisk behandling for voksne, som lider af senfølger af seksuelle overgreb i barndommen.

Rådgivningslinjen Tusaannga:

Telefonlinje for borgere og fagpersoner.

Seksuelle overgreb:

Alle former for seksuelle handlinger, der er rettet mod et barn.

Socialfaglig undersøgelse:

Den undersøgelse, sagsbehandleren skal lave, når et barn har behov for støtte.

Tegn og reaktioner:

Måder, børn viser, at der er noget galt i deres liv, f.eks. at de bliver udsat for seksuelle overgreb.

Underretning:

En underretning er en orientering til kommunen, om at et barn har behov for støtte. Det er besluttet i lovgivningen, at du har pligt til at underrette kommunen, hvis du kender et barn, der har behov for støtte.

Viden:

Når du ved, at et barn har været udsat for seksuelle overgreb, f.eks. fordi barnet har fysiske tegn på overgreb, eller fordi barnet har fortalt, at det har været udsat for seksuelle overgreb.

LITTERATUR

- Bjerregaard, P. et al (2016): *Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2014. Levevilkår, Livsstil og Helbred. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.*
- Christensen, E. & Baviskar S. (2015): *Unge i Grønland – med fokus på seksualitet og seksuelle overgreb.* SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Departementet for Familie, Ligestilling og Sociale Anliggender (2015): *Rejseholdet – Behandling af voksne med senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen.* Nuuk, Naalakkersuisut.
- Inatsisartutlov nr. 20 af 26. juni 2017 om støtte til børn. Nuuk, Naalakkersuisut.
- Grønlandsk-dansk tværgående arbejde for en styrket indsats for udsatte børn og unge i Grønland (2020)
- Grønlands Statistik (2023): *Grønland i tal*, 5. udgave.
- Kikuchi, J. (1995): *When the offender is a child: Identifying and responding to juvenile sexual abuse offenders.*
- Kriminalloven for Grønland, lov nr. 306 af 1. maj 2008. Lovtidende A.
- Landstingsforordning nr. 14 af 1. november 1982 om tværfagligt samarbejde i sociale sager. Nuuk, Grønlands Hjemmestyre.
- Larsen, C. V. L. & Bjerregaard, P. (2019): *Vold og seksuelle overgreb i Grønland. Et notat baseret på befolkningsundersøgelserne i Grønland.* SDU.
- Larsen, C. V. L., Al et al (2019): *Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 – Levevilkår, livstil og helbred.* SDU.

- Ottendahl, Charlotte Brandstrup et al. (2021): *Mental sundhed og helbred blandt 15-34-årige i Grønland*. SDU.
- Red Barnet (n.d.): *Hvad er grooming?* Red Barnets leksikon til forældre.
- SISO - Videnscentret for Sociale Indsatser ved Vold og Seksuelle Overgreb mod Børn (2012): *Definition af seksuelle overgreb*. Online Source.
- Socialstyrelsen (2018): *Killiliisa - Naalakkersuisuts strategi mod seksuelle overgreb*. Nuuk, Naalakkersuisut.
- Pedersen, C.P. & P. Bjerregaard (2011): *Det svære ungdomsliv: Unges trivsel i Grønland 2011 - en undersøgelse om de ældste folkeskoleelever*. SIF.
- Pedersen, C.P., C. Gohr & I. Olesen (2014): *Som ringe i vandet. Baselineundersøgelse. Befolkningens viden om og holdninger til seksuelle overgreb mod børn*. Nuuk, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Petersen, C.M. (2016): *Seksuelle overgreb mod børn og unge i Grønland. Beredskab, samtale med børn, vidensdeling*. Nuuk, Saaffik.